

Cercetătorul și Profesorul Vlad Pâslaru la 70 de ani

*Aflată mereu sub semnul interminabilelor discuții, disciplina Limba și literatura română și-a găsit, în sfârșit, „nașul epistemic” în persoana profesorului Vlad Pâslaru, care o plasează dincolo de interesul mercantil și deasupra oricărui interes politic, atribuindu-i, pentru prima dată în spațiul educațional și cultural românesc, dar și cel european, temeuri conceptuale dinspre natura limbii și vorbirii și a esenței/originii operei literare, în ambele contexte elevul vorbitor, adică producător de mesaje orale și scrise, și elevul cititor fiind recunoscuți în calitate de subiecți creatori ai limbii și vorbirii, ai operei literare și ai propriei formări comunicativ-lingvistice, literar-artistice și culturale (din Prefața acad. M. Cimpoi la volumul *Introducere în teoria educației literar-artistice*. București, Sigma, 2013).*

* * *

S-a născut la 24 ianuarie 1948 în s. Crocmaz, r-nul Ștefan Vodă, Republica Moldova. A absolvit Facultatea de Filologie a Institutului Pedagogic „Ion Creangă” din Chișinău (1971). Domeniul științific de cercetare: Pedagogie; Educație Lingvistică și Literară. Doctor habilitat în pedagogie (1998), profesor universitar (2000).

1. Vlad Pâslaru – un edificator de școală națională. Vlad Pâslaru este unul dintre cei mai de seamă reprezentanți ai pedagogiei contemporane din Republica Moldova, unicul savant pedagog care n-a ezitat – ci a considerat o onoare! – să semneze *Scrisoarea celor 66* savanți și oameni de cultură, devenită istorică; autentic reformator al sistemului și procesului educațional, care s-a implicat totalmente în proiectarea

și realizarea pe nou a educației și învățământului, autor a peste 200 de lucrări teoretice și aplicative, care, de curând, a ajuns să fie recunoscut la scara întregului spațiu educațional românesc, atât prin reeditarea la București a monografiei *Introducere în teoria educației literar-artistice* [7], cât și prin includerea sa, în premieră pentru Basarabia și Republica Moldova, într-o antologie a savanților pedagogi români [2].

Și-a început cariera profesională cu activitatea de profesor școlar de limba și literatura română. În 1975 este invitat să ocupe funcția de cercetător la Institutul de Cercetări Științifice în domeniul Pedagogiei (ICȘP), în care activează până în 1985, când este ales șef al sectorului *Metodica predării literaturii*, funcție pe care o deține până în 1991, fiind avansat apoi la cea de șef al secției *Științe socioumane* (1991-1992; 1995-1999).

În această calitate, a inițiat și dezvoltat o nouă direcție de abordare a predării-învățării limbii și literaturii în școală, realizând un complex de activități menite să fundamenteze schimbarea și să întemeieze un nou concept al disciplinei *Limba și literatura română*, care s-a configurat încă în anii de studii doctorale [11].

Dar numele profesorului și cercetătorului Vlad Pâslaru s-a impus în conștiința opiniei pedagogice din R. Moldova mai ales în anii '90 ai sec. XX, în perioada de renaștere culturală și națională, când Domnia sa emite opinii pedagogice vizionare, excelând prin vehemența cu care critica sistemul de învățământ puternic îndoctrinat și lansând opinii din cele mai îndrăznețe, susținute însă cu forța argumentului științific, cu privire la necesitatea reșezării acestuia în matricea națiunii române. Vocea pedagogului și cercetătorului Vlad Pâslaru critică situațiile de ipostaziere a îndoctrinării în învățământ, combate mancurtizarea și demonstrează consecințele nefaste ale deznaționalizării, pune problema *reconceptualizării* educației și învățământului din R. Moldova în baza unor principii democratice – *al suveranității, al culturii naționale, al limbii materne*, avansează conceptul de *școală națională*, în care limba română, literatura română și istoria românilor devin garantul formării identității naționale a educabililor.

Este suficient să răsfoim cartea sa *Principiul pozitiv al educației*, pentru a ne lăsa absorbiți de starea de spirit a autorului, de pledoaria sa pentru renașterea spiritului național, dar, mai ales, pentru a înțelege contextul istoric în care Vl. Pâslaru s-a angajat plenar în *edificarea școlii naționale*, pe care a definit-o drept „instituție a culturii naționale, prin discipolii căreia poporul se perpetuează pe sine și existența sa materială și spirituală” [9].

În același context de referință, Domnia sa avansează ideea constituirii unei *pedagogii cu identitate națională* și se încadrează în procesul de edificare a școlii naționale, pornind chiar de la *chestiunea valorilor*, de la fundamentarea filosofică a demersului educativ, fiind ferm convins că numai contactul cu valorile autentice îl fortifică pe individ și îl direcționează spre autonomie spirituală.

În calitatea sa de coautor și conceputor de politici educaționale, a participat la elaborarea unui șir de documente importante: *Concepția Generală a Învățământului; Concepția Educației Lingvistice și Literare; Concepția Formării Profesionale*

a Personalului din Învățământul Preuniversitar; Concepția Evaluării Școlare, Concepția Educației Moral-Spirituale ș.a. A elaborat și a validat pe plan național și mondial concepte definitorii, precum educația lingvistică, didactica artei, principiul pozitiv al educației, principiul unității identității și toleranței.

Înzestrat cu o cultură filosofică dezvoltată din lucrările lui I. Kant, M. Heidegger, N. Berdiaev, C. Noica ș.a., ale căror reflecții le întâlnim în toate creațiile sale, Vl. Pâslaru și-a asumat răspunderea pentru delimitarea valorilor educaționale *dezirabile* ale travaliului pedagogic, pe care le-a inventariat cu acribie, subliniind mereu că școala reprezintă locul de păstrare și transmitere a valorilor (identitare, culturale, naționale etc.). Pune mereu problema *valorizării*, prin educație, a ființei umane, având grijă de statuarea unui sistem de valori ale educației, dar și de accesul educabilului la valoare, astfel încât *devenirea lor întru propria ființă* (C. Noica) să devină scop și finalitate a educației.

În colaborare cu autori de la Institutul de Științe ale Educației din România, Vl. Pâslaru elaborează primul, în spațiul educațional românesc, model teoretic de curriculum de limba și literatura română [10], optând din start pentru unificarea predării-învățării disciplinei respective pe ambele maluri ale Prutului. Coordonează elaborarea curriculei disciplinare la științele umanistice (limbi, literaturi, istorie, geografie, economie, psihologie, filosofie) (1999-2000). Este coordonator și autor principal al primului *Curriculum de limba și literatura română* pentru clasele V-IX și X-XII [7].

Vl. Pâslaru dispune și de vocația construcțiilor instituționale. În 1999 își asumă reorganizarea Institutului de Științe Pedagogice și Psihologice, a Institutului Național al Instruirii Continue și a Filialei din Tiraspol a INIC într-o instituție principal nouă, fără analog în spațiul educațional românesc și cel european – *Institutul de Științe ale Educației*, o instituție conglomerat – de cercetare și formare profesională continuă a cadrelor didactice școlare, care funcționează și în prezent în formula concepută de directorul fondator.

Valorile științifice create de cercetătorul și profesorul Vl. Pâslaru sunt sintetizate în peste 200 publicații, printre care: *monografii* (*Valoarea educativă a interacțiunilor literare*, 1985; *Educația literar-artistică a elevilor*, 1991; *Introducere în teoria educației literar-artistice*, 2001; 2013; *Perspectiva axiologică asupra educației în schimbare*, 2011; *Prolegomene pentru o didactică a artelor* 2015 ș.a.); *culegeri de studii și eseuri pedagogice* (*Principiul pozitiv al educației*, 2003; (*Im*)*Posibila educație*, 2011); *curricula și manuale școlare; ghiduri metodologice; studii de analiză și sinteză*, în care abordează o gamă largă de subiecte și domenii ale educației, precum identitate și entitate în educație, noile educații, conștiința pedagogică, reintegrarea europeană a învățământului din Moldova, educația pentru democrație, educația pentru toleranță, integrarea socială a conlocuitorilor de alte etnii prin educație și învățământ, formarea profesională inițială și continuă etc.

A ținut cursuri, ca profesor invitat, la Universitatea Pedagogică *Ion Creangă*, Universitatea *Alecu Russo* din Bălți, Universitatea *B. P. Hașdeu* din Cahul, Universitatea

din Tiraspol, precum și în cadrul unor proiecte, la *International Language Centre* (Iași, 1998): *Introducere în teoria educației literar-artistice, Teoria și metodologia cercetării pedagogice, Curriculum psihopedagogic universitar de bază, Teoria curriculumului, Educație interculturală, Educația pentru toleranță, Construcție și dezvoltare curriculară, Evaluare școlară*.

De-a lungul carierei sale pedagogice, științifice, dar și umane, profesorul și cercetătorul Vlad Pâslaru a reușit să construiască în jurul său și un *edificiu afectiv*, alcătuit din colegi, prieteni, discipoli, masteranzi, doctoranzi, cercetători și doctori în științele educației, profesori, ziariști și oameni de cultură, care îi susțin luările de poziție, împărtășesc aceleași valori, principii și norme de conduită.

Sub cupola aceluiași edificiu de afectivitate se înscrie și *școala științifică* întemeiată de cercetătorul și profesorul Vlad Pâslaru, formată din 19 doctori, între care și subsemnata, și 2 doctori habilitați, care au aderat la ideile, principiile și valorile sale pedagogice, au preluat și dezvoltă mai departe paradigma educației literar-artistice în scopul consolidării unității ei epistemice, teoretice și practice, dar și al surprinderii de noi aspecte, noi relații între componentele acesteia, proiectării de noi metodologii capabile să sporească eficiența practicilor educaționale. Astfel s-a realizat și dorința firească a Omului de știință, cu o carieră academică exemplară, de a contribui la edificarea, *prin clădire directă*, a unor noi generații de cercetători, cărora le-a oferit cu dărnicie tot sprijinul său, împărtășindu-le din tot ceea ce a acumulat, dar, mai ales, a analizat și a filtrat, de-a lungul timpului.

2. Vlad Pâslaru – un creator de paradigmă pedagogică. Apariția unei noi paradigme în educație începe, probabil, de la o stare de nemulțumire totală în legătură cu ceea ce se întâmplă, la un moment dat, într-un anumit domeniu al cunoașterii educaționale; această stare se coagulează într-un sistem de idei de schimbare, trece printr-un proces de conceptualizare, devenind concepție, adică autoritate în „a face ordine” în domeniul respectiv, și poate avansa chiar spre nivelul de paradigmă, dacă reprezintă, cu adevărat, *o realizare științifică exemplară* [Th. Kuhn, 3; E. Joiță, 4], dar, mai ales, dacă oferă *o nouă viziune* asupra proiectării și realizării procesului educațional.

Este exact calea parcursă de paradigma *educației literar-artistice*, autorul căreia este Vl. Pâslaru. Autor a numeroase articole și studii științifice, manuale și programe școlare de literatură și pasionat de estetică, Vl. Pâslaru a înțeles mult mai devreme decât alții limitele acelei paradigme și s-a angajat plenar în schimbarea de viziune asupra proiectării și realizării educației lingvistice și literare, avansând idei, concepte, modele educaționale noi, care astăzi ar putea fi identificate cu niște semne ale postmodernității în educație și încercări de *renaștere a spiritului național* prin educație.

Apărută la intersecția înnoirilor conceptuale și metodologice, ca o reacție la conceptul sociologizant vulgar, în baza căruia se preda literatura în școală în perioada sovietică, enunțată mai întâi în diverse articole și studii științifice, *paradigma educației literar-artistice* a fost fundamentată de Vl. Pâslaru în prima sa teză de doctorat – *Interacțiunea literaturilor în educația literar-artistică a elevilor* [13], căreia i-a urmat studiul monografic *Educația literar-artistică a elevilor* [12]. A fost valorificată apoi în *Concepția*

educației lingvistice și literare (1995) și în primul model de curriculum la limba și literatura română (1997), care a anticipat direcția de evoluție și dezvoltare a curriculumului național, fiind dezvoltată ulterior în teza sa de doctor habilitat în pedagogie – *Fundamente pedagogice ale educației literar-artistice a elevilor* (1998).

Două concepte inovatoare apar în chiar titlul noii paradigme educaționale: *educație și literar-artistică* – primul desemnează clar schimbarea de paradigmă – trecerea de la studiul literaturii la *educația prin literatură*, un concept mult mai larg și mai complex, această schimbare însemnând, de fapt, avansarea disciplinei dintr-un domeniu strict didactic în cel educațional. Pe de altă parte, alăturarea, pe lângă genericul *educație*, a celor doi termeni (*literar-artistică*) sudați cu o cratimă relevă nu atât extinderea educației literare asupra esteticului, cât, mai ales, unitatea internă a acestor două domenii adiacente de cunoaștere în proiectarea și realizarea activității de formare a cititorului elevat.

Distincția netă pe care o face autorul chiar la începutul lucrării între vechea paradigmă ce viza *studierea literaturii*, pe care o descrie drept o activitate mai mult de acumulare a cunoștințelor, în care elevul era privit ca un subiect pasiv, consumator, acumulator, reflexiv, aceasta fiind specifică învățământului informativ-reproductiv, și noua paradigmă – *educația literar-artistică*, care este o activitate eminentă de formare a personalității cititorului de literatură, prin care elevul este perceput ca un subiect activ, creator, constructor de noi sensuri și *autoreflexiv* – sunt valorile proiectate de însăși natura operei literare și principiile receptării ei, ce consună perfect cu conceptul postmodernist în educație [14], în care se înscrie atât conceptul de învățământ formativ-productiv, cât și cel de educație literar-artistică [7, p. 22 - 23].

Paradigma educației literar-artistice se referă la toate aspectele activității pedagogice, fiind structurată pe următoarele cinci componente-cheie:

- resursele teoretico-epistemologice ale educației literar-artistice (ELA), care includ: principiile ELA, concepția ELA, modelul teoretic al ELA;
- teleologia educației literar-artistice, care prezintă: idealul, scopul, obiectivele și standardele posibile și necesare de atins prin ELA;
- conținuturile și metodologia educației literar-artistice, care descriu sursele conținuturilor ELA – opere și fenomene din creația populară orală, literatura națională și universală; studii de estetică și teorie literară; metodologia ELA bazată pe metode semiotice, hermeneutice și praxiologice; tipologia activităților literare-lectorale;
- finalitățile educației literar-artistice: competențele literare-lectorale, trăsăturile caracteriale, comportamentele, atitudinile și talentele, reprezentările și viziunile literare ale elevilor cititori;
- instrumentarul educației literar-artistice, care se compune din curriculumul disciplinar, manuale, ghiduri metodologice, materiale didactice, lucrări, texte, materiale audio și video etc.

Valorificând noi principii de abordare a operei artistice în școală și concepte pedagogice inovatoare (*obiective, conținuturi educaționale, metodologie, finalități*)

ca bază pentru schimbarea de perspectivă în activitatea de formare a personalității elevului prin literatură, Vl. Pâslaru a fundamentat o nouă paradigmă educațională – *educația literar-artistică*, al cărei scop vizează „formarea pedagogic orientată a cititorului de literatură artistică, prin cunoașterea axiologică a literaturii de ficțiune, ca sistem artistic-estetic imanent, și prin angajarea apropiată a cititorului în producerea valorilor *in actu* ale literaturii” [7, p. 23].

Adevărul științific pe care îl promovează autorul teoriei ELA constă în recunoașterea și statuarea elevului cititor drept al doilea subiect creator al operei literare, argumentul fiind următorul: *elevii nu sunt simpli culegători de valori; creându-se pe sine ca vorbitori și cititori culți de literatură, ei înșiși participă la menținerea și dezvoltarea valorilor limbii și literaturii naționale, întreținând și fertilizând un spațiu cultural în permanentă devenire.*

Pentru ca scopul de formare a cititorului elevat de literatură să poată fi atins, autorul ELA sugerează structurarea demersului educațional pe următoarele patru coordonate metodologice:

- *coordonata teoretico-literară*, care are în vedere pregătirea elevului pentru înțelegerea unor astfel de concepte, cum ar fi: fenomenul literar, opera literară, imaginea artistică, creația scriitorului, literatura națională, literatura universală ș.a.;

- *coordonata receptiv-comunicativă*, care antrenează elevul cititor în acțiunea de receptare a operei literare și de comunicare literară, receptarea cititorului, reacțiile sale la textul lecturat etc.;

- *coordonata lectorului implicit*, care subliniază implicarea elevul cititor/lector, cu structurile sale cognitive și afective, dar și cu strategiile personale de constituire a sensului în actul de lectură propriu-zisă;

- *coordonata interpretativ-estetică și culturală*, ce vizează proiectarea unor activități de cercetare, comentare și interpretare a operei artistice, realizate din perspectiva noțiunilor de teorie literară însușite de elev și prin care acesta se manifestă ca evaluator al operei literare.

Coordonatele educației literar-artistice reprezintă nucleul organizațional al demersului pedagogic orientat spre formarea cititorului elevat de literatură artistică, ele prefigurează obiectivele ELA, care au în vedere: pregătirea conștientă a elevului pentru actul lecturii; lectura propriu-zisă (fluentă, expresivă, comprehensivă etc.); formarea-dezvoltarea receptării, gândirii și creației artistice; achiziționarea instrumentarului teoretico-literar aferent activității de lectură; depistarea-discernerea-comentarea-interpretarea apropiată a valorilor textelor literare, prin decodificarea limbajului poetic; producerea unei varietăți de texte *interpretative* (a operelor și fenomenelor literare), *imaginative* (literar-artistice) și *reflexive* (despre propriile experiențe cultural-spirituale); evaluarea critică a operelor și fenomenelor literare, într-un context cultural amplu (național-regional-universal) și a propriilor achiziții literare-lectorale [7, p. 103].

Obiectivele ELA trebuie înțelese ca finalități subsecvente scopului general de formare a cititorului elevat de literatură artistică, ele permit cadrului didactic să structureze activitățile de lectură (percepție-comprehensiune-comentare-interpretare-apreciere)

pe cele patru coordonate evidențiate mai sus și indică asupra ținutelor pedagogice necesare de atins, iar atunci când obiectivele se transformă din valori proiectate să apară, prin curriculum și activitatea educativă propriu-zisă, în valori apropiate de elev, aceste valori devin *finalități* ale educației literar-artistice sau achiziții de bază ale elevului, materializate în: *competențe literare-lectorale, trăsături caracteriale, atitudini și comportamente ale elevului*, care, subliniază autorul, pot fi formate-dezvoltate în contextul complex al celor patru factori ai educației: familia, școala, societatea și educabilul însuși [7, p. 156].

De remarcat, că scopul, obiectivele și finalitățile educației literar-artistice, așa cum au fost formulate în teoria sa de către Vl. Pâslaru, reprezintă de cca trei decenii baza conceptuală și acțională a domeniului educațional respectiv, acestea fiind menționate la loc de cinste în concepția educațională a disciplinei *Limba și literatura română* (expusă în curriculumul acesteia), astfel încât, la ziua de azi, putem vorbi de o paradigmă durabilă, având *semnificație teoretică și practică* în realitatea educațională, prin operaționalizarea componentelor ei la nivelul procesului de învățământ.

În fapt, această schimbare de paradigmă a însemnat mai mult decât o provocare: prin acest model s-a produs trecerea la *educația de tip inovativ, necesară la nivelul cerințelor societății informaționale bazată pe cunoaștere*, ale cărei resurse se regăsesc în *cunoașterea artistic-estetică* – tipul de cunoaștere pe care se întemeiază paradigma educației literar-artistice și pe care societatea moldovenească modernă, centrată pe informare-comunicare-cunoaștere, nu poate să nu-l recunoască, de vreme ce acesta a fost deja recunoscut, tot datorită unor publicații recente ale profesorului Vl. Pâslaru [5, 6], la scară națională și mondială.

Metodologia de formare-dezvoltare a competențelor specifice educației literar-artistice (literare-lectorale, comunicativ-lingvistice, culturale, interculturale) are ca punct de plecare *sistemul de obiective* proiectate pe dimensiunile cognitivă, tehnologică și atitudinală ale procesului educațional (cunoștințe, capacități, atitudini); se realizează prin *conținuturi literare* gândite ca mijloace prin care pot fi atinse obiectivele; implică *metode și procedee/tehnici active* de predare-învățare-evaluare (*semiotice* – lectura expresivă, analiza literară, povestirea, conversația ș.a.; *hermeneutice* – lectura creatoare, comentariul literar, dezvoltarea operei, ilustrarea ș.a.; *praxiologice*: exercițiul literar, jocul de rol, evaluarea reciprocă ș.a.), precum și *criterii de evaluare* a produselor create de elevi în cadrul ELA.

Resursa pedagogică de bază a demersului pedagogic de formare-evaluare a competențelor literare-lectorale, comunicativ-lingvistice, culturale o constituie *opera literară*, de diverse tipuri, care este purtătoare de sensuri și de informații semnificative pentru elev, iar valorificarea acestei resurse implică din partea profesorului organizarea unui *sistem de activități de lectură*, care reprezintă o altă componentă valoroasă a metodologiei ELA, având rol de *orientare* și *organizare* a activităților didactice, dar și de instrument eficient pentru configurarea realității didactice complexe de formare a cititorului elevat de literatură.

Astfel, prin contribuția teoretică și metodologică a profesorului și cercetătorului Vl. Pâslaru, în învățământul preuniversitar din R. Moldova s-a produs *marea schimbare de paradigmă* în ceea ce privește predarea-învățarea literaturii naționale: vechiul concept de *studiere a literaturii*, ce se dovedise a fi inconsistent și exclusivist, întrucât exclusese elevul și emoțiile sale din activitatea lectoral-literară, a fost înlocuit cu noua paradigmă – *educația literar-artistică*, una profund umanistă, activizantă și integralistă, orientată spre formarea cititorului elevat de literatură, prin care elevul-cititor a fost statuat drept al doilea subiect creator al operei literare în actul de coproducere a valorilor literar-artistice.

În plan metodologic, această schimbare a însemnat întemeierea demersului pedagogic de predare-învățare-evaluare a literaturii naționale pe noi fundamente teoretice și culturale, instrumentarea acestui demers cu un cadru constructivist de proiectare și realizare a activității didactice la clasă (obiective, conținuturi, metode etc.) și o regândire *axiologică* a tuturor componentelor procesului educațional, astfel încât acestea să producă autentice valori pedagogice (competențe, trăsături caracteriale, atitudini), care să ateste *valorizarea* deplină a personalității elevului.

În plan didactic, schimbarea de paradigmă a făcut posibilă abordarea interdisciplinară, prin integrarea educației lingvistice – conceptualizată de E. Coșeriu [1] și a educației literar-artistice – conceptualizată și fertilizată pedagogic de Vl. Pâslaru [7] într-o nouă disciplină școlară – *Limba și literatura română*, orientată spre utilizarea din plin a celor două instrumente primordiale de cunoaștere – limba și literatura – în vederea atingerii a două scopuri strategice: formarea vorbitorului cult de limba română și formarea cititorului elevat de literatură.

În planul formării vorbitorului elevat – domeniu dintotdeauna al educației, Vl. Pâslaru preia termenul coșerian *educație lingvistică* și îl pedagogizează, folosindu-l ca titlu atât pentru partea practică, cât și pentru cea de cercetare pedagogică a domeniului [11].

Am putea afirma deci că, așa cum Eugeniu Coșeriu, pornind de la realitatea limbajului și a comunicării, reanalizând coraportul dintre *limbă* și *vorbire*, a inversat vechea paradigma saussureană, structurând temeiurile lingvistice ale vorbitorului, identificate prin termenul *educație lingvistică*, la fel, Vlad Pâslaru, plecând de la legitățile și principiile cunoașterii artistice, analizând raportul dintre opera literară, ca obiect al valorii artistice, și elevul-receptor, ca subiect al valorii, a fundamentat noua paradigmă educațională – *educația literar-artistică*, orientată la formarea cititorului elevat de literatură.

În concluzie, Vl. Pâslaru este un *creator de paradigmă educațională*, întrucât a deconstruit balastul sociologist-vulgar al vechii paradigme a literaturii în școală și a creat *teoria educației literar-artistice*, care repune educabilul în sfera cunoașterii artistic-estetice, unde textul și cititorul, educatorul și elevul, sensul și contextul, cunoașterea artistică cu cea științifică se produc în unitate epistemică, avansând astfel în prim-planul activității didactice *elevul* și readucând în școală *frumusețea pierdută* a literaturii. Iar întreaga sa operă științifică și publicistică poate fi considerată o *metanarațiune* pedagogică [cf. 14], cu puternic impact pentru matricea modernă a națiunii române și cu valoare de destin pentru educația din Republica Moldova.

Referințe bibliografice

1. Coșeriu E. *Lingvistica integrală*. București: Editura Fundației Culturale Române, 1996.
2. Ilica A. *Pedagogi români*. București: Editura Didactică și Pedagogică, 2015.
3. Kuhn T. S. *Structura revoluțiilor științifice*. București: Humanitas, 1999.
4. Joița E. *Știința educației prin paradigme*. Iași: Institutul European, 2009.
5. Pâslaru VI. *The Theory of Artistic-Aesthetic Education Versus Arts Didactics*. În: *Handbook of Research on Applied Learning Theory and Design in Modern Education (2 Volumes)*/Edit.: E. Railean, G. Walker, A. Elçi and L. Jackson. Pensilvania, 2016. Vol. I, 889 p.; p. 66-93.
6. Pâslaru VI. *Tipurile de cunoaștere umană vs educația artistic-estetică*. În rev.: *Univers Om*, nr. 7-2015, p. 13-15.
7. Pâslaru VI. *Introducere în teoria educației literar-artistice*. Chișinău: Museum, 2001. București, Editura Sigma, 2013 (ed. a II-a, revăz.).
8. Pâslaru VI. (coord.)V. Goraș, M. Hadîrcă ș.a. *Curriculum de limba și literatura română*. Clasele V-IX. Iași: Dosoftei, 2000, 2006 (ed. a II-a).
9. Pâslaru VI. *Principiul pozitiv al educației. Studii și eseuri pedagogice*. Chișinău: Civitas, 2003.
10. Pâslaru VI. (coord.), Crișan Al., Cerkez M. *Curriculum disciplinar de limba și literatura română*. Chișinău: Știința, 1997.
11. Pâslaru VI. *Concepția educației lingvistice și literare*. În rev.: *Limba Română* 1995, nr. 5, p. 126-129.
12. Pâslaru VI. *Educația literar-artistică a elevilor*. Chișinău: Lumina, 1991.
13. Pâslaru VI. *Interacțiunea literaturilor în educația literar-artistică a elevilor*. Chișinău: Lumina, 1985.
14. Ulrich C. *Postmodernism și educație*. București, Editura Didactică și Pedagogică, R. A., 2007.

Maria HADÎRCĂ
Institutul de Științe ale Educației
(Chișinău)